

Melburno biblioteka laukia atgimimo

Sandra Bernotaitė. Neseniai iš savo rajono bibliotekos parsinešiau Ludos Popenhagen knygą „Australian Lithuanians“. Gyvenu Melburno mieste, Australijoje. Toji biblioteka mažytė, tačiau joje galima rasti ir štai tokią knygą apie lietuvių diasporą. Skaitau ir galvoju: nelengva paaiškinti santykius užsienio lietuvių bendruomenėje. Vienu žodžiu nenusakysi. O kai pradėsi pasakoti, ne viskas bus vien optimistiška.

Štai kad ir bandymas išsaugoti lietuviškumą per edukaciją – lietuvių vaikų sekmadieninė mokykla. Penktajame dešimtmetyje įsteigta nemažai tokių mokyklėlių, bet po kelių dešimčių metų jos visos užsidarė. Per mažas vaikų skaičius. Netolygus lankomumas. Ką tai reiškia? Tai reiškia paprastą ir visiems žinomą dalyką. Juo kone didžiuojasi valstybės milžinės, kurias sudaro įvairiausių šalių emigrantai. Australijoje, kaip ir Amerikoje, žmonės nutautėja per vieną, daugiausia – dvi kartas. Lietuvių tauta per maža, jos kultūra, patekusi į stiprią anglosaksišką aplinką, negali atsispirti be papildomo rūpesčio ir atidos. Nieko nedarydami, kad būtų kitaip, nutautėjame žaibiškai.

Melburno lietuvių biblioteka 1983 m., bibliotekos vedėjas Juozas Mikštas

Toje pačioje knygoje – nespalvota Melburno Lietuvių klubo bibliotekos nuotrauka. Esu girdėjusi apie tai, ką ji liudija: ten, kur dabar eilinė australiška kavinė, seniau buvo Lietuvių klubo patalpos. Jos buvo skirtos bibliotekai. Įeiti būdavo galima iš gatvės. Langai buvo dideli, per visą sieną, galėjai pažvelgti vidun, matyti atsuktą praeiviams bibliotekininko, žinomo lietuvių bendruomenėje poeto Juozo Mikšto nugarą. Nuotraukoje jis atsistojęs deda knygą į lentyną. Lentynos – per visas sienas, knygos sudėtos tvarkingai, ant jų nugarėlių matosi numeracija. Mikšys buvo kruopštus ir atsakingas žmogus. Jo portretas kaba dabartinėse bibliotekos patalpose. Tik, deja, šiandien į jas jau nepateksi kada panorėjęs, iš gatvės. Bibliotekos patalpas lietuvių bendruomenė pardavė ar išnuomavo – tiksliai nežinau, o ir nesvarbu, esmės tai nekeičia.

Ne, knygos niekur nedingo, jų net ir nesumažėjo. Prie bibliotekos stiklinių durų nuolat budi dėžė su užrašu: „Prašome pasiimti“. Atiduodami visi knygų „dublikatai“. O jų vis atsiranda ir atsiranda, nes senoji lietuvių bendruomenė pamažu išmiršta – toks gamtos dėsnis – ir jaunoji Australijos lietuvių karta, jau nemokanti skaityti lietuviškai, atveža tėvų ar senelių knygas į Lietuvių klubą. Gerai, kad neišmeta. Nors kai kas turbūt ir išmeta... Bet knygų likimas nelengvas net ir tuo atveju, jeigu jos atsiduria anapus stiklinių durų. Mat dabartinėje

bibliotekoje nepakanka nei vietos, nei tvarkos, kurią įvedus atsirastų daugiau vietos.

Į Lietuvių klubo biblioteką pirmą kartą užsukau maždaug prieš dešimtmetį. Esu rašytoja, knygos lietuvių kalba man gyvybiškai būtinos, o neprižiūrimų knygų vaizdas sukelia kone fizinį skausmą. Tąkart knygos nepasirodė taip jau visai neprižiūrimos, tik nustebino, kad kortelę bibliotekininkė užvedė ranka, ant popieriuko, o visų skaitytojų kortelės tilpo vienoje dėžutėje. Kaip vėliau sužinojau, pasiskolinęs knygą, gali jos negražinti tiek, kiek tik norisi. Kai kas negražina metus, kai kas ir dešimt metų pamiršta pasiskolinęs. Smagu, kad biblioteka neskuba atimti skaitinio. Liūdna, kai suvoki, kad to skaitinio niekam, išskyrus tave, nereikia ir nereikės. Bibliotekininkė ironizuoja, kad jai nuo to tik geriau – kuo ilgiau negražinsi knygos, tuo daugiau vietos bibliotekoje. Ne kiekvieną sekmadienį, atėjęs apkeisti knygą, rasi bibliotekos duris atviras. Neseniai atvykusių lietuvių ir jų vaikų poreikiais nesidomima, ir susidaro toks įspūdis, kad džiaugiamasi, jeigu jie nesidomi biblioteka ir neprideda darbo.

Lankausi bibliotekoje kaip galėdama rečiau, bet knygų vis prireikia. Nunešu gražinti penkias, o parsitempiu du krepšius – vis renku tas paliktas už durų nelaimėles, kad neišmestų kas nors į konteinerį... Jau dabar ir savo namų bibliotekoje turiu „dublikatų“, ruošiuosi juos po truputį gabenti Lietuvon. Nes kai kurių leidimų daugelis ten nėra matę: aibė literatūros buvo išleista užsienyje sovietų okupacijos metais. Įdomu skaityti kitokią lietuvių kalbą – nepaveiktą sovietinių rusicizmų, smetoninę, o ne suderintą bendrinę. Klaidos ir nestandartinė kalba labiausiai domina ir lengviausiai atkuria tarpukario Lietuvos atmosferą. Kai kurių kūrinių ar net autorių Lietuvos skaitytojai taip pat nėra girdėję ar tik neseniai apie juos išgirdo. Visa tai turiu garbės gauti „iš pirmų rankų“ – sklaidyti puslapius knygų, kuriose įrašus darė išeiviai lietuviai, kai kuriose – patys autoriai palikę autografus, netgi sovietiniai autoriai. Pavyzdžiui, rašytojo Juozo Baltušio įrašas ranka. Imi spėlioti, kaip tokia knyga atsidūrė Australijoje? Toje pačioje bibliotekoje radau išsinešimui knygą apie Baltušio anūkę su Baltušio dukros, gyvenančios Sidnėjuje, įžanginiu tekstu. Kartais randu ir atvirlaiškį, ir raštelį, ir dedikaciją iš kitos pasaulio pusės. Tose knygose tikraja ir perkeltine prasme tarp puslapių atgyja istorija ir istorijos. Tik atsiversk, tik paliesk, tik prakalbink.

Matydama, kad bibliotekininkei vis sunkiau tvarkytis su nuolat atvykstančiu nauju lentynų kontingentu, nutariau kažko imtis. Juk esu rašytoja, o rašytojai gyvena knygose ir tarp knygų... Ir Lietuva ne sykį išgyveno per knygas, būdama knygose, nešama, saugoma žodyje. Kieno, jeigu ne rašytojos, pareiga padėti tam žodžiui likti svarbiam? Supratau, kad privalau padėti Australijos lietuvių bendruomenei, kurios dalimi manau turinti teisę jaustis.

Todėl pasisiūliau į talką. Kelis kartus įsipiršau tvarkyti lentynų. Norėjau pamatyti, kokia situacija, kokios galimybės, susisiečiau su Sidnėjaus lietuvių klubo bibliotekos tvarkytoja, irgi neseniai atvykusia Lietuvoje, kuri man papasakojo, kaip pirkė naujas lentynas, kaip gavo finansinę paramą iš Lietuvos, todėl dabar nuolat perka naujos literatūros, ypač – aktualių knygų vaikams... Pagavusi įkvėpimą, pasiūliau Melburno bibliotekininkei rimtesnę pagalbą: sukviesti talką, sukursim projektą, nupirksim naujas lentynas ir surašysim visas knygas į katalogą kompiuteryje, kuris, pasirodo, seniai nupirktas, bet niekas nemoka juo naudotis. Pradėsime nuo mažų dalykų, prieisim prie didelių. Bibliotekininkė manęs išklaušė ir jos akyse ėmė spindėti... ašaros. Gal tik pasirodė? Patikinau, kad visai nenoriu jai užkrauti daugiau darbo, tiesiog tai mano pareiga tėvynei, aš asmeniškai privalau padėti bibliotekai atsigauti. Bet toji ponija man tarė: „Gerai. Bet aš neprašau pagalbos.“

Norėjau nuraminti, kad jai ir nereikia prašyti – juk yra norinčiųjų padėti, jai nereikės nieko daryti, tik pritarti idėjai. Tačiau kai po šito mūsų pokalbio bibliotekininkė nebeatsakė į mano laiškus, supratau tą sakinį kitaip. Taip, kaip iškart turėjau suprasti, bet negalėjau patikėti: ji nenori, kad aš kažką keisčiau. Mano pagalbos pasiūlymą priėmė kaip asmeninį įžeidimą.

Ar tikrai bibliotekai nereikia pagalbos? Vartydama „Australijos lietuvių metraštį“, antrąjį tomą, išleistą 1983 m. Adelaidėje (šito leidinio abu tomai man atiteko kaip vieno Australijos lietuvių „palikimas“), randu skyrių, kuriame dėstoma Melburno lietuvių bibliotekos istorija. Jau tuo metu biblioteka buvo sukaupusi apie 6 000 leidinių. Imtasi juos kataloguoti, specialiai pagamintos lentynos ir spintos. Bibliotekos vedėjo Juozo Mikšto „darbas buvo tikrai nepavydėtinas; jam teko vesti dvi skirtingo surūšiavimo ir pobūdžio bibliotekas. Turėjo išmokti katalogą vesti ir priprasti prie decimalinės klasifikavimo sistemos. Jis dirbo ne tik savaitgaliais, bet ištisus mėnesius, diena iš dienos, nes kiekvienai knygai reikėjo paruošti po tris korteles, o knygų skaičius nuolat augo.“ (p. 284) Kiek žinau, šiuo metu bibliotekoje apstu nesukataloguotų knygų, kurios tarytum auga stirtomis nuo

žemės lubų link, yra slepiamos spintelėse ar dėla dėžėse. Pats J. Mikštas yra sakęs: „Biblioteka bus užbaigta kataloguoti tik tada, kai jau nebepasirodys nei viena lietuviška knyga pasaulyje...“

Kitas svarbus dalykas – informacijos apie biblioteką sklaida, o tai sutampa su pačios lietuvių kultūros sklaida ir prieinamumu. Pajudinus pirštą ir skaitytojų gali padaugėti, ir knygų asortimentas atsinaujinti. J. Mikštas „pasirodė esąs ne tik uolus bibliotekos vedėjas, bet kartu ir geras reklamuotojas. Skaitytojų skaičius greitai pakilo nuo penkiasdešimt iki viso šimto. Aukos bibliotekoms plaukė kas savaitę. Atsirado ir mecenatų, kurie skyrė didesnes sumas žurnalų bei laikraščių įrišimui.“ (ten pat) Bet tuomet būtinai prireikė pagalbinių ir jų buvo ieškoma. Taip pat svajota bibliotekai suteikti daugiau judesio, gyvybės: „prie bibliotekos reikėtų turėti parduodamų knygų bei tautodailės kioską; taip pat aktualus ir knygos mėgėjų-rėmėjų koks nors būrelis arba ratelis, kur būtų nuolatos aptariamoms knyginei aktualijai.“ Šitos svajonės neišsipildė. Ar galėjo nujausti J. Mikštas, kad situacija 2016-aisiais bus tokia apgailėtina – biblioteka bus apleista ir be profesionalios priežiūros merdinti.

Šią biblioteką savo rankomis sukūrė lietuviai, kuriems gyvybiškai reikėjo lietuviškų leidinių ir spaudos. Tos kultūros ir tų knygų tebereikia ir šiandien, tik nebe tai lietuvių kartai, kuriai biblioteka buvo įsteigta. Tai, kaip su Lietuvos kultūra ir paveldu turi būti elgiamasi, nėra vienos ponios ar vieno klubo reikalas. Gal taip toli nuo tėvynės gyvenant atrodo, kad Lietuva labai saugi ir niekada nebeatsitiks tai, kas jau ne kartą yra atsitikę? Kaip kovosime ir kuo apsiginsime? Lietuva gali išgyventi dar ne šimtą ir ne du šimtus metų tik per savo unikalią kalbą ir kultūrą, o didžiausi ir svarbiausi kalbos ir kultūros reiškiniai, mūsų istorija ir istorijos, gyvena knygose, kurioms neturime leisti pavirsti į dulkes.

Sykį bibliotekoje man buvo pasiūlyta tapti Lietuvių klubo nare, kuria iki šiol nesu. Sako, kainuoja labai nedaug. Retoriškai paklausiau, kodėl man reikia tokios narystės? Atsakymas buvo maždaug toks: už nario bilieto įsigijimą gausite nemokamus pietus klubo valgykloje, šiandien kaip tik cepelinai, nenorit? Žinote, pamaniau, mane toks pasiūlymas šiek tiek net įžeidžia.

Jeigu norime išsaugoti lietuvių kalbą ir kultūrą, svarbiau ne cepelinai, o knygos. Pagaliau turėkime saviironijos: cepelinai netgi nėra toks jau etniškas mūsų patiekalas – ir pavadinimas nelietuviškas, ir bulvė – emigrantė iš Amerikos. Jei lietuviams nemokamo pilvakimšio reikia daug labiau negu kultūros, tai yra liūdna.

Bet žinau, kad taip yra ne visiems, ir tai nėra pabaiga.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

